

Er zijn taalkwesties waarover heel verschillend kan worden gedacht. Taalkundige Frank Jansen behandelt iedere maand zo'n kwestie, en nodigt iedereen uit te reageren.

Het boek wat ik las voortaan correct?

Goed Nederlands is *het boek dat ik las*, maar veel Nederlanders zeggen en schrijven hier niet *dat* maar *wat*. Dat is ook wel begrijpelijk, want het onderscheid is nogal subtiel – en volgens sommigen zelfs wat gekunsteld. Docenten en andere taalbewakers doen nog altijd hun best om de regel uit te leggen en te handhaven, alleen is het de vraag of dat allemaal wel de moeite waard is. Kunnen we de regel niet beter afschaffen?

VOORSTANDER

Het gaat hier om een taalregel die om twee redenen moeilijk te gehoorzamen is. Ten eerste is de regel op zichzelf al tamelijk ingewikkeld. *Dat* is meestal wel correct, maar in enkele gevallen heeft juist *wat* de voorkeur, bijvoorbeeld in *alles wat ik bezit of het goedkoopste wat hij kon vinden* (zie ook het advies van de Taaladviesdienst van Onze Taal hieronder). Je zou de mensen de kost moeten geven die hier niet mee overweg kunnen, en uit angst het fout te doen maar gewoon in alle gevallen *dat* gebruiken. Dan heb je immers een grotere kans dat je goed zit.

Maar – en dat is de tweede reden waarom de taalgebruiker moeite heeft met de regel – de meeste mensen, ook hogeropgeleiden (en zelfs de koningin),

gebruiken in gesproken taal vooral *wat*. Volgens een telling gebruiken we *dat* in gesproken taal in minder dan 1% van de gevallen. Daardoor zou de twijfelaar juist weer de neiging kunnen krijgen te vaak voor *wat* te kiezen.

Nu is al die onzekerheid maar een momentopname. Wie de geschiedenis van het Nederlands erbij betreft, ziet dat de betrekkelijke voornaamwoorden allemaal in een kalm tempo aan het overschakelen zijn van de *d*-vorm naar de *w*-vorm. Zo kon je slechts twee eeuwen geleden rustig spreken van 'het huis daar ik woon'. Bij deze veranderingen loopt de spreektaal vooruit op de schrijftaal. Maar uiteindelijk gaat ook de schrijftaal overstag en wint de *w*-vorm. Laten we beseffen dat verder weerstand bieden nutteloos is. Je zult zien hoe gauw iedereen gewend is aan *het meisje wat*, en blij is met de extra tijd die er voortaan is voor de dingen die écht belangrijk zijn bij het schrijven.

TEGENSTANDER

De *dat/wat*-regel is onontbeerlijk om verfijnde betekenisonderscheidingen te maken. Maar voordat ik dat aantoon, is een verzuchting op zijn plaats. Getuigt het niet van gemakzucht om alles wat meer dan een kwart seconde denktijd kost af te schaffen? En gaan die leraren,

eenmaal bevrijd van de welhaast ondraaglijke last om een *w* in een *d* te veranderen, echt beter naar de andere kenmerken van de teksten van hun leerlingen kijken?

De regels voor *dat* en *wat* zijn inderdaad een beetje ingewikkeld, maar ze zijn nodig om verschillende betekenissen te onderscheiden. Ik ontleen een geval aan de taaladviesliteratuur. Je kunt ermee signaleren dat de bijvoeglijke bijzin op een zinsdeel slaat (zie 1), dan wel op de hele voorgaande zin (zie 2):

- 1 Er woedde een hevige brand in het oude huis, dat we mooi vonden.
- 2 Er woedde een hevige brand in het oude huis, wat we mooi vonden.

Ja inderdaad, dat is subtiel. Maar is dat niet precies waarvoor we geschreven taal hebben uitgevonden: om met weinig middelen en beknopt zo precies mogelijk te zeggen wat we bedoelen?

Wat vindt u ervan? Moet de *dat/wat*-regel worden afschaffen?

Geef voor 21 maart uw mening op onze website: www.onzetaal.nl/homofkuit. Of stuur een briefkaart met '*dat/wat*-regel afschaffen' of '*dat/wat*-regel niet afschaffen' naar de redactie van *Onze Taal*, Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag. In de volgende aflevering de uitslag. ■

Uitslag vorige stemming

Vmbo-leerlingen snappen vaak niet waar hun leraar het over heeft. Om daar wat aan te doen, zijn er lijsten opgesteld met woorden die voor het onderwijs onontbeerlijk zijn. Zijn zulke lijsten nuttig? Dat was de vraag van vorige maand. De stemverhouding is duidelijk: 64% (52 stemmers) was voor, 36% (29 stemmers) tegen.

Opvallend is dat de voor- en tegenstanders het grotendeels met elkaar eens zijn. Beide groepen benadrukken dat zo'n woordenlijst hoogstens een aanknopingspunt kan zijn. Het echte woorden leren gebeurt in de praktijk, en voortdurend.

Het boek wat/dat ik lees?

? Wat is juist: *het boek wat ik lees* of *het boek dat ik lees*?

! *Het boek dat ik lees* verdient nog steeds de voorkeur, al komt *wat* heel vaak voor, zoals ook de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* vermeldt. Zeker in de schrijftaal wordt *het boek dat* hoger gewaardeerd dan *het boek wat*. Naar het onzijdige zelfstandig naamwoord *boek* (een *het*-woord) wordt dan verwezen met het betrekkelijk voornaamwoord *dat*. Het gebruik van *wat* in *het boek wat*, *het meisje wat*, *het land wat*, enz. is een bekende taalergernis.

Het betrekkelijk voornaamwoord *wat* wordt in de meeste taaladviesboeken wél geadviseerd in de volgende gevallen:

Na een onbepaald woord als *iets*, *niets*, *alles* of *het enige*:

Ik zoek *iets wat* weinig ruimte inneemt. Er is *niets wat* me nog interesseert.

Dat is *het enige wat* ik nog wilde zeggen.

Na een voornaamwoord (*dat*, *datgene*):

Sommige mensen hebben het vooral over *datgene wat* fout gaat.

Dat wat je niet hebt, is altijd het aantrekkelijkst.

Na een zelfstandig gebruikt bijvoeglijk naamwoord, meestal een overtreffende trap, of na een (rang)telwoord:

Al is het het *laatste wat* ik doe.

Het *magische wat* in de Harry Potterboeken zit, maakt ze juist zo leuk.

Als het terugslaat op een hele zin:

Het museum ging failliet, wat een grote strop was voor de gemeente.

Als het antecedent (*datgene waarop wat slaat*) niet genoemd is:

Wat die man eet, wil ik graag ook.